

ALOHIDA TA'LIM EHTIYOJIGA EGA BO'LGAN KAR VA ZAIF ESHITUVCHI BOLALARNI O'QITISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

Zarifa Yogmirova,

Qarshi shahar Alohida ta'limga ehtiyoji bo'lgan kar va zaif eshituvchi bolalar uchun 17-sonli ixtisoslashtirilgan maktab-internati defektolog o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada alohida ta'lim ehtiyojiga ega bo'lgan kar va zaif eshituvchi bolalarni o'qitishning nazariy va amaliy asoslari tahlil qilingan. Ta'lim jarayonida surdopedagogik yondashuvlar, inklyuziv ta'lim tamoyillari, zamonaviy pedagogik texnologiyalar hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishning ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, eshitishida nuqsoni bo'lgan o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish, individual ta'limni tashkil etish va ularning ijtimoiy moslashuvini ta'minlash masalalari ilmiy manbalar asosida tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Alohida ta'lim ehtiyoji, kar bolalar, zaif eshituvchi o'quvchilar, surdopedagogika, inklyuziv ta'lim, maxsus ta'lim, kommunikativ kompetensiya, assistiv texnologiyalar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari.

Kirish

So'nggi yillarda O'zbekistonda alohida ta'lim ehtiyojiga ega bo'lgan bolalarni sifatli ta'lim bilan qamrab olish, ularning jamiyat hayotida faol ishtirok etishini ta'minlash hamda inklyuziv ta'limni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Mazkur jarayonda kar va zaif eshituvchi bolalarning ta'lim olish huquqini ta'minlash, ularning shaxsiy imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish va ijtimoiy integratsiyasini qo'llab-quvvatlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Eshitishdagi nuqson bolaning nutq rivojlanishi, bilish faoliyati, muloqot qilish qobiliyati va ijtimoiy munosabatlariga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli ushbu toifadagi o'quvchilarni o'qitishda umumiy pedagogik yondashuvlar bilan bir qatorda surdopedagogik metodlardan foydalanish zarur. Ta'lim jarayoni har bir

bolaning individual rivojlanish xususiyatlari, eshitish imkoniyati va psixologik holatiga mos ravishda tashkil etilishi kerak.

Tadqiqotning dolzarbligi

Alohida ta'lim ehtiyojiga ega bo'lgan kar va zaif eshituvchi bolalarni zamonaviy ta'lim texnologiyalari asosida o'qitish bugungi kunning dolzarb pedagogik muammolaridan biridir. Raqamli ta'lim vositalari, interfaol metodlar va assistiv texnologiyalarning rivojlanishi ushbu o'quvchilarning bilim olish imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Shu bilan birga, ta'lim muassasalarida malakali surdopedagoglar, moslashtirilgan o'quv dasturlari va zamonaviy texnik vositalarga bo'lgan ehtiyoj saqlanib qolmoqda.

Asosiy qism

Kar va zaif eshituvchi bolalarni o'qitish surdopedagogikaning muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, uning asosiy maqsadi o'quvchilarning bilim olish, muloqot qilish va mustaqil hayot kechirish kompetensiyalarini rivojlantirishdan iborat.

Ta'lim samaradorligini oshirish uchun quyidagi pedagogik tamoyillarga amal qilish zarur:

- ta'limning individuallashtirilishi;
- differensial yondashuv;
- ko'rgazmalilik tamoyili;
- kommunikativ yo'naltirilgan ta'lim;
- uzluksizlik va izchillik;
- oila va maktab hamkorligi.

Dars jarayonida vizual axborotdan keng foydalanish alohida ahamiyatga ega. Rasmlar, sxemalar, infografikalar, subtitrlı videolar, animatsiyalar va interaktiv taqdimotlar o'quv materialini osonroq o'zlashtirishga yordam beradi. O'qituvchining nutqi ravon, aniq va yuz ifodalari bilan boyitilgan bo'lishi, zarurat tug'ilganda imo-ishora tilidan foydalanilishi tavsiya etiladi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi kar va zaif eshituvchi bolalar uchun yangi imkoniyatlarni yaratmoqda. Elektron darsliklar,

masofaviy ta'lim platformalari, mobil ilovalar, avtomatik subtitrlar, nutqni matnga aylantiruvchi dasturlar va sun'iy intellekt asosidagi tarjima vositalari ta'lim sifatini sezilarli darajada oshirmoqda.

Interfaol pedagogik texnologiyalar ham ta'lim samaradorligini oshirishda muhim o'rin tutadi. "Aqliy hujum", "Klaster", "INSERT", "Loyiha metodi", "Keys-stadi", "Muammoli ta'lim", "Baliq skeleti" va "Konseptual xarita" metodlari o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, tahlil qilish va jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish surdopedagogik faoliyatning asosiy vazifalaridan biridir. Og'zaki nutqni rivojlantirish, labdan o'qish ko'nikmalarini shakllantirish, yozma nutqni takomillashtirish va imo-ishora tilidan maqsadli foydalanish o'quvchilarning samarali muloqot qilishiga xizmat qiladi. Har bir o'quvchi uchun individual rivojlanish dasturini ishlab chiqish va muntazam monitoring olib borish yuqori natijalarga erishish imkonini beradi.

Inklyuziv ta'lim sharoitida kar va zaif eshituvchi bolalar sog'lom tengdoshlari bilan birgalikda ta'lim oladi. Bu ularning ijtimoiy faolligini oshiradi, o'zaro hurmat va bag'rikenglikni rivojlantiradi. Bunday muhitda o'qituvchi, surdopedagog, psixolog, logoped va ota-onalar o'rtasidagi samarali hamkorlik muhim omil hisoblanadi.

Shuningdek, eshitish apparatlari, FM tizimlari va koklear implantlardan foydalanayotgan bolalar bilan ishlashda o'qituvchilarning maxsus metodik tayyorgarligi zarur. Dars jarayonida akustik muhitni yaxshilash, shovqin darajasini kamaytirish, o'qituvchining yuzini yaxshi ko'rish imkoniyatini yaratish va vizual materiallardan foydalanish ta'lim samaradorligini oshiradi.

Xulosa

Alohida ta'lim ehtiyojiga ega bo'lgan kar va zaif eshituvchi bolalarni o'qitish ilmiy asoslangan pedagogik yondashuv, individual ta'lim strategiyalari va zamonaviy texnologiyalarni uyg'un qo'llashni talab etadi. Surdopedagogik metodlarning axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, interfaol ta'lim usullari va assistiv

vositalar bilan integratsiyalashuvi o'quvchilarning bilim olish sifati, kommunikativ kompetensiyasi va ijtimoiy moslashuvini sezilarli darajada yaxshilaydi.

Kelgusida pedagoglarning surdopedagogik kompetensiyasini rivojlantirish, ta'lim muassasalarini zamonaviy texnik vositalar bilan jihozlash, sun'iy intellekt asosidagi ta'lim platformalarini joriy etish hamda inklyuziv ta'limni yanada takomillashtirish ushbu toifadagi bolalarga berilayotgan ta'lim sifatini yangi bosqichga olib chiqadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasining "Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2021.
3. UNESCO. *Guide for Ensuring Inclusion and Equity in Education*. Paris: UNESCO, 2017.
4. UNESCO. *The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education*. Paris, 1994.
5. World Health Organization. *World Report on Hearing*. Geneva: WHO, 2021.
6. Marschark M., Spencer P. E. *The Oxford Handbook of Deaf Studies, Language, and Education*. Oxford University Press, 2011.
7. Moores D. F. *Educating the Deaf: Psychology, Principles, and Practices*. Houghton Mifflin.
8. Hallahan D. P., Kauffman J. M., Pullen P. C. *Exceptional Learners: An Introduction to Special Education*. Pearson.
9. Friend M. *Special Education: Contemporary Perspectives for School Professionals*. Pearson.
10. Smith D. D. *Introduction to Special Education: Making a Difference*. Pearson.